

Шевченко Ольга

ORCID 0000-0002-9493-348X

Кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії і методики фізичного виховання,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка (Кропивницький, Україна)
E-mail: gimnast.olga@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ СПОРТИВНИХ СВЯТ І ВИДОВИЩ

У статті досліджено сучасні підходи до формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Питання оволодіння здобувачами освіти знаннями з фізичної культури та формування пріоритетів здоров'я повинні займати важливе місце в системі вищих ціннісних орієнтацій людей різних соціальних і вікових груп, і на цій основі важливим у даному контексті є поліпшення фізичного стану. Необхідно зазначити, що умови сьогодення потребують від освітян якісної професійної підготовленості складовою якої є педагогічна майстерність. Якісне набуття професійних компетентностей здобувачами вищої освіти закладає підвалини для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури. Для визначення сформованості педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури автор статті визначив наступні критерії: мотиваційно-ціннісний, організаційно діяльнісний, рефлексивно-перцептивний, змістовий. Доведено, що важливою складовою формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури є педагогічна практика, яка нерозривна від теоретичних знань і самостійної діяльності в освітніх закладах, де здійснюється підготовка майбутніх учителів. Процес організації і проведення спортивних свят і видовищ сприяє формуванню у майбутніх учителів фізичної культури розуміння педагогічної професії як певної місії, яка спрямована вирішувати освітні, виховні і оздоровчі завдання на освітній ниві.

Мета статті полягає у визначенні змісту формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури засобами спортивних свят і видовищ.

Методологією дослідження є систематизація та вивчення наукових публікацій, аналіз наукової та навчально-методичної літератури, Інтернет-джерел, розкриття основних визначень досліджуваної проблеми, узагальнення та висновки.

Наукова новизна полягає у визначенні дієвого впливу процесу організації і проведення спортивних свят і видовищ на формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, що сприяє формуванню професійних компетентностей кваліфікованих фахівців освітньої галузі.

Висновки. Автор статті приходить до висновку, що педагогічна майстерність це прояв високих результатів педагогічної діяльності, здатність до усвідомлення й актуалізації власного творчого потенціалу та ефективних способів побудови педагогічних процесів. Саме спортивні свята і видовища формують у майбутніх учителів фізичної культури дидактичні та академічні здібності, перцептивну компетентність, мовні та організаційні здібності, спрямовувати увагу на кілька видів діяльності одночасно, комунікативні навички. Високий рівень педагогічної майстерності набутий під час навчання в закладі вищої освіти разом з розвиненими компонентами та характеристиками особистості формує нову «якість» у подальшій педагогічній роботі.

Ключові слова: майбутній вчитель фізичної культури, педагогічна майстерність, свята, видовища.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Університетська освіта є важливим етапом розвитку молоді, який включає не тільки вивчення теоретичних дисциплін, набуття професійно важливих компетенцій, але й фізичне виховання. Оскільки Україна націлена на інтеграцію з Європейським Союзом, дуже важливо визначити специфіку фізичного виховання в європейських вишах, що може бути дуже корисним для вдосконалення роботи фахівців в українських закладах вищої освіти [6, 338].

Заклади вищої освіти потребують професійної та особистої автономії з метою формування майбутнього професіонала. З метою розвитку педагогічної майстерності фахівців у сфері фізичного виховання і спорту, спираючись на наукові дослідження в галузі освіти, можна створити науково обґрунтовану методику розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання.

Поглиблене оволодіння науковими основами базової педагогічної та професійної діяльності у поєднанні з формуванням практичної майстерності та практичних навичок набуває особливого значення в

освітній діяльності сучасного вчителя фізичної культури. Високий рівень підготовленості вчителів в обраній галузі навчання в поєднанні з їх активною діяльністю в різних сферах психосоціального життя, з одного боку, сприяє загальному розвитку компетенцій, а з іншого боку, допомагає їм більш ефективно працювати як професіоналам і підвищувати якість освітньої діяльності [5, 202].

На нашу думку, питання оволодіння здобувачами освіти знаннями з фізичної культури та формування пріоритетів здоров'я повинні займати важливе місце в системі вищих ціннісних орієнтацій людей різних соціальних і вікових груп, і на цій основі важливим у даному контексті є поліпшення фізичного стану. Успішне вирішення цієї проблеми можливе лише за умови свідомого комплексного вирішення завдання розвитку педагогічних здібностей студентів – майбутніх учителів фізичної культури.

У процесі набуття знань, умінь і навичок майбутнім учителям фізичної культури важливо здійснювати діяльність, яка розширює їхні інтереси, розвиває інтелектуальні здібності та закладає підвалини для формування педагогічної майстерності. На нашу думку, дисципліни практичного циклу є ефективним засобом формування та розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури та набуття ним особистісної цінності. Тісний зв'язок фізичної культури і спорту з професійно-педагогічними орієнтаціями та діяльністю створює ситуацію, за якої дисципліни усвідомлюються як один із способів реалізації професійного і життєвого самовизначення, професійних планів і намірів, забезпечення умов для успішного виконання соціальних і професійних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну та методологічну основу проблеми формування педагогічної майстерності учителя зазначено у працях таких науковців, як: Г. Вербицької, І. Зязюна, В. Кан-Калика, В. Ковальчука, Н. Кузьміної, О. Лавріненка, А. Маркової, О. Мітракової, О. Обривкіної, Н. Оверко, І. Семенової, В. Семиченка, В. Сухомлинського, Б. Шияна. Особистість учителя фізичної культури та формування його педагогічної майстерності розглядали О. Ажиппо, В. Арафьєва, Б. Ашмаріна, Н. Белікова, М. Віленський, Е. Вільчковський, І. Іваній, В. Івашенко, І. Ісаєва, Т. Круцевич, С. Мединський, В. Огульчанський, В. Папуча, Е. Приступа, С. Сисоева, Л. Сущенко, О. Тимошенко, О. Язловецька, Б. Шиян та інші.

Питання педагогічної майстерності учителів фізичної культури ще не є достатньо розробленими, дослідники Т. Круцевич [4], І. Максимчук [2], О. Язловецька та О. Шевченко [8] зосереджують увагу на розвитку педагогічної майстерності студентів закладів вищої освіти з фізичного виховання і спорту в процесі вивчення ними всього циклу дисциплін. Як свідчить аналіз праць науковців, для підвищення якості освіти майбутніх учителів фізичної культури необхідно з'ясувати процес становлення особистості вчителя, вивчити соціально-психологічну структуру його діяльності та конкретизувати критерії, що визначають сформованість педагогічної майстерності вчителів фізичної культури. Особливе значення для формування іміджу та педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури має початковий етап навчання, коли формується ставлення до професійної сфери та усвідомлюється її соціальна сутність.

Мета статті полягає у визначенні змісту формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури засобами спортивних свят і видовищ.

Методологією дослідження є систематизація та вивчення наукових публікацій, аналіз наукової та навчально-методичної літератури, Інтернет-джерел, розкриття основних визначень досліджуваної проблеми, узагальнення та висновки.

Наукова новизна полягає у визначенні дієвого впливу процесу організації і проведення спортивних свят і видовищ на формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, що сприяє формуванню професійних компетентностей кваліфікованих фахівців освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Здійснивши аналіз науково-педагогічної літератури, ми з'ясували що мотивація майбутніх учителів фізичної культури до набуття професійних знань, умінь і навичок має бути пов'язана з розвитком мотивації та ціннісного ставлення студентів до сфери фізичної культури і спорту. Взаємозв'язок між мотивацією і цінностями гарантує набуття і використання стійких операційних компетенцій у фізкультурно-спортивній діяльності, які розширюють культурну сферу студентів, а фізична культура і спорт розглядаються як особистісні та соціальні цінності, що забезпечують продуктивну і творчу реалізацію життєвих і професійних планів здобувачів вищої освіти. Основними чинниками, що виражають прагнення студента до набуття професійних компетенцій, є усвідомлення, емоції, інтереси та поведінка, що віддзеркалюються в умовах цілісного процесу професійної підготовки [5, 202].

Незважаючи на те, що проблема формування педагогічної майстерності вчителів загалом і майбутніх учителів фізичної культури зокрема значно опрацьована, сучасні умови освітнього середовища породжують різноманітні протиріччя, зокрема:

- сучасні вимоги до викладання вимагають формування особистості вчителя таким чином, щоб він був здатний ефективно і якісно вирішувати поставлені перед ним завдання та реалізовувати їх у процесі навчання;
- наявна проблема навчання «сучасного» молодого покоління, яке приділяє менше уваги фізичній культурі та руховій активності;
- окрім володіння різноманітними способами, засобами та методами реалізації освітнього процесу, вчителі фізичної культури повинні володіти базовими компетентностями які забезпечують найбільш ефективний розвиток особистостей учнів.

Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури є синтезом багатьох факторів та аспектів. Нами визначено, що для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності А4.11 важливою складовою формування педагогічної майстерності як майбутніх учителів фізичної культури є педагогічна практика, яка нерозривна від теоретичних знань і самостійної діяльності в освітніх закладах, де здійснюється підготовка майбутніх учителів. Практична підготовка виконує низку функцій: педагогічну, розвивальну, виховну та діагностичну. Кожна з цих функцій має певну спрямованість, а майбутні вчителі набувають здатності та компетенції використовувати знання, уміння та навички на практиці.

На нашу думку, спортивні свята і видовища, які студенти організовують і проводять під час виробничої практики є найефективнішими засобами формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Успіх спортивного свята значною мірою залежить від підготовки та майстерності вчителя фізичної культури, який повинен багато вміти і знати, бути дуже творчим, відданим своїй справі та праці, а також кваліфікованим фахівцем [3, 168-169]. Методологічне дослідження категорії «свято» дозволило розкрити реальні діалектичні зв'язки між людськими поколіннями, глибше зануритися в природу континууму різних світоглядів і створити міцне наукове підґрунтя для розробки методики організації дозвілля в закладах освіти [7, 45].

Спортивні свята визначають як особливу форму колективного об'єднання, в якій виражається загальний настрій і симпатії учасників. Вони зумовлені змістом і динамікою суспільного життя, є місцем, де проходять певні періоди життя, де люди переживають їх особливо емоційно, диктують глядачам відмінні від повсякденного життя дії та види діяльності. Для того, щоб прояснити культурний феномен свят, нами з'ясовано деякі специфічні термінологічні питання, а саме поняття: «звичай» і «ритуал», «обряд» і «церемонія» [1, 95-98].

Здійснюючи організацію спортивних свят і видовищ під час виробничої практики, студенти дотримувались певних педагогічних умов:

- цілісність виховного завдання і конкретного змісту свята;
- комплексний характер виховного впливу (інтегроване використання різних засобів емоційно-морального впливу на учасників);
- врахування вікових особливостей учнів.

Комплексний характер виховного впливу групових свят на дітей вимагав від студентів ретельної розробки певних взаємопов'язаних заходів, що дозволяє організаторам вирішувати виховні труднощі під час підготовки та проведення. Виховний вплив шкільних свят досягався шляхом використання системи емоційно-морального впливу на учасників. Типовими прикладами є мова, яка передає базові знання і впливає на інтелект, уяву та емоції учнів. Різноманітні ритуали, пісні під музичний супровід, художнє оформлення місця проведення, цікаві конкурси та ігри допомагали створити емоційний настрій в учасників.

На думку М. Шуть, педагогічна цінність шкільних свят полягає в тому, що вони допомагають дитині розвинути найкращі вроджені якості та сформувати нові. Стимулюючи зростання спортивно-технічних досягнень, сприяючи кращій фізичній підготовці й морально-патріотичному вихованню учнів, масові фізкультурно-спортивні заходи вирішують багато актуальних соціальних завдань [7].

Важливою характеристикою педагогічної майстерності вчителя є те, що його особистість є інструментом його роботи. Особистість професійно підготовленого вчителя здатна знаходити рішення в постійно мінливих ситуаціях, які є результатом всієї практичної роботи вчителя. Процес організації і проведення спортивних свят і видовищ сприяв формуванню у майбутніх учителів фізичної культури наступних ознак: розуміння професії педагогічної професії як певної місії; високий рівень професійної діяльності, що гарантує високий рівень педагогічних результатів; сформованість творчої професійної діяльності вчителя; сформованість особистого стилю, що трансформується в авторитет в очах колег та школярів; педагогічний статус відповідає ідеалу особистості, яка існує в гармонії з соціальною та професійною спільнотою.

Рівень педагогічної майстерності вчителя зазвичай розглядається як рівень професіоналізму його діяльності. Отже, педагогічна майстерність – це прояв високих досягнень у педагогічній діяльності, вміння усвідомлювати і реалізовувати власний творчий потенціал та ефективні способи структурування педагогічних процесів. На нашу думку, розвиток особистості вчителя можливий лише в середовищі, орієнтованому на педагогічну діяльність, і водночас ефективна педагогічна діяльність притаманна лише вчителям з високим рівнем розвитку та сформованості педагогічної майстерності.

Для визначення сформованості педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури ми визначили наступні критерії: мотиваційно-ціннісний, організаційно діяльнісний, рефлексивно-перцептивний, змістовий.

Мотиваційно-ціннісний критерій відображав мотиваційну та ціннісно-орієнтаційну системи майбутніх фахівців і розглядається як здатність спонукати себе до виконання конкретного професійного завдання на основі наявної сукупності спонукань, мотивів, цінностей, стимулів і потреб. Для мотиваційної сфери студентів вона ґрунтувалася на стійкій спрямованості їхніх інтересів, мотивів і потреб. Така спрямованість сприяла усвідомленню соціальної значущості здобувачів вищої освіти подальшої професійної діяльності та формувала у них прагнення до особистісного і професійного розвитку в обраній сфері.

Організаційно-діяльнісний критерій потребував від студентів здатності контролювати власну поведінку в процесі організації і проведення спортивних свят і видовищ. Орієнтування в професійних ситуаціях, взаємодія в процесі проведення заходів у позакласній роботі дозволяли підтримувати діяльність учасників освітнього процесу, організовувати процес творчої діяльності, керувати та організовувати відповідно до потреб школярів.

Рефлексивно-перцептивний критерій педагогічної майстерності учителя фізичної культури тісно пов'язаний з комунікативними здібностями особистості, тому що, він звертається до суб'єкта педагогічного впливу. Студенти демонстрували вміння, здатність та спроможність до налагоджування такої взаємодії між учнями, яка була найбільш результативною у своїй реалізації. Студенти розуміли учнів, їх переживання, бажання та наміри, демонстрували вміння контролювати і розпізнавати їх, при цьому не переходячи грань особистісного.

Змістовий критерій сформованості педагогічної майстерності учителя фізичної культури, потребував від студентів чіткої і стабільної системи з послідовним, цілеспрямованим процесом набуття знань, умінь і навичок, які мали відповідати певним ступеням і кваліфікаційному рівню підготовки.

Висновки. Отже, педагогічна майстерність це прояв високих результатів педагогічної діяльності, здатність до усвідомлення й актуалізації власного творчого потенціалу та ефективних способів побудови педагогічних процесів.

Загалом педагогічну діяльність вчителя фізичної культури можна охарактеризувати як творчу, яка буде заснована на безперервному вдосконаленні, що є найважливішою умовою формування майстерності педагога. Тому саме спортивні свята і видовища формують у майбутніх учителів фізичної культури дидактичні та академічні здібності, перцептивну компетентність, мовні та організаторські здібності, здатність спрямовувати увагу на кілька видів діяльності одночасно, комунікативні навички. Високий рівень педагогічної майстерності набутий під час навчання в закладі вищої освіти разом з розвиненими компонентами та характеристиками особистості формує нову «якість» у подальшій педагогічній роботі: отримані знання стають інструментом для самоаналізу та виявлення резервів самовдосконалення. Високий рівень компетентності стимулює індивідуальне самопізнання і розвиває у майбутніх учителів фізичної культури навички викладання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у більш докладній розробці методики впровадження спортивно-мистецьких заходів, свят та видовищ у процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з метою якісної підготовки до професійної діяльності.

References

1. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Х.: Вид. група «Основа», 2011. 287 с.
Vorozheikina, O. M. (2011). 100 tsikavykh idei dlia provedennia uroku [100 interesting ideas for conducting a lesson]. Kh.: Publishing house «Osnova» group. 287s. [in Ukrainian].
2. Максимчук І. А. Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницький, 2017. 292 с.
Maksimchuk, I. A. (2017). Rozvitok pedagogichnoyi majsternosti majbutnih uchiteliv fizichnoyi kulturi v procesi profesijnoyi pidgotovki: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 [Development of pedagogical skills of future physical education teachers in the process of professional training: Candidate of Pedagogical Sciences (13.00.04)]. Hmelnickij, 2017. 292 s. [in Ukrainian].
3. Отич О. М. Творча індивідуальність як критерій педагогічної майстерності вчителя. Київ: Богданова А.М., 2013. 294 с.
Otich, O. M. (2013). Tvorch individualnist yak kriterij pedagogichnoyi majsternosti vchitelya [Creative individuality as a criterion of teacher's pedagogical skills]. Kiyiv: Bogdanova A. M., 2013. 294 s. [in Ukrainian].
4. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту: у 2 т. Т. Ю. Круцевич, Н. Є. Пангелова, О. Д. Кривчикова та ін. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, вид-во «Олімп. л-ра», 2017. Т. 2. Методика фізичного виховання різних груп населення. 448 с.
Krucevich, T. & Pangelova, N. & Krivchikova, O. (2017). Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya: pidruch. dlya stud. vish. navch. zakl. fiz. vihovannya i sportu: u 2 t [Theory and Methods of Physical Education: a textbook for students of higher educational institutions of physical education and sports: in 2 volumes]. Kiyiv: Nacionalnij universitet fizichnogo vihovannya i sportu Ukrayini, vid-vo «Olimp. l-ra», 2017. T. 2. Metodika fizichnogo vihovannya riznih grup naselennya. 448 s. [in Ukrainian].
5. Шевченко О. В., Гончаренко І. С. Формування професійної культури у майбутніх учителів фізичної культури засобами ритміки і хореографії. «Інноваційна педагогіка» науковий журнал». Випуск 38. Київ, 2021. С. 201–204.
Shevchenko, O. V. & Honcharenko I. S. (2021). Formuvannia profesiinoi kultury u maibutnikh uchyteliv fizichnoyi kultury zasobamy rytmiky i khoreohrafiyi [Formation of professional culture in future physical education teachers through the means of rhythm and choreography]. «Innovative Pedagogy» scientific journal issue 38. Kyiv. 201-204 [in Ukrainian].
6. Шевченко О. В. Особливості систем фізичного виховання в університетській освіті Польщі і України: спільне та відмінне, шляхи вдосконалення. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центрально-український державний університет імені Володимира Винниченка, 2023. Випуск 209. С. 338-343.
Shevchenko, O. V. (2023). Osoblyvosti system fizychnoho vykhovannya v universytetskii osviti Polshchi i Ukrainy: spilne ta vidminne, shliakhy vdoskonalennia [Peculiarities of physical education systems in university education in Poland and Ukraine: common and distinctive features, ways of improvement]. Scientific notes.

Series: *Pedagogical sciences*. Kropyvnytskyi: Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. 338-343 [in Ukrainian].

7. Шуть М. М. Організація дитячих свят. К: Шк. Світ, 2010. 128 с.
Shut, M. M. (2010). *Orhanizatsiia dytiachykh sviat* [Organization of children's holidays]. Kyiv: Shk. Svit. 128 s. [in Ukrainian].
8. Язловецька О. В., Шевченко О. В. Педагогіка фізичного виховання та спортивної діяльності: навчальний посібник. Харків: Мачулін, 2018. 258 с.
Yazlovecka O. V., Shevchenko O. V. (2018). *Pedagogika fizichnogo vihovannya ta sportivnoyi diyalnosti. Navchalnij posibnik* [Pedagogy of physical education and sports activity]. Harkiv: Machulin, 2018. 258 s. [in Ukrainian].

Shevchenko Olha

ORCID 0000-0002-9493-348X

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Theory and Methods of Physical Education,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
(Kropyvnytskyi, Ukraine) E-mail: gimnast.olga@gmail.com

FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS IN FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS THROUGH SPORTS FESTIVALS AND PERFORMANCES

The article explores modern approaches to the formation of pedagogical skills of future physical education teachers. The issue of students mastering knowledge of physical education and the formation of health priorities should occupy an important place in the system of higher value orientations of people of different social and age groups, and on this basis, the improvement of physical condition is important in this context. It should be noted that today's conditions require educators to have high-quality professional training, a component of which is pedagogical skills. The high-quality acquisition of professional competencies by students of higher education lays the foundation for the formation of pedagogical skills of future physical education teachers. To determine the formation of pedagogical skills of future physical education teachers, the author of the article identified the following criteria: motivational-value, organizational-activity, reflexive-perceptual, and content. It has been proven that an important component of the formation of pedagogical skills of future physical education teachers is pedagogical practice, which is inseparable from theoretical knowledge and independent activity in educational institutions where future teachers are trained. The process of organizing and holding sports festivals and performances contributed to the formation of an understanding of the pedagogical profession as a certain mission among future physical education teachers, which is aimed at solving educational, upbringing and health-improving tasks in the educational field.

The purpose of the article is to determine the content of the formation of pedagogical skills of future physical education teachers by means of sports festivals and spectacles.

The research methodology is the systematization and study of scientific publications, analysis of scientific and educational and methodological literature, Internet sources, disclosure of the main definitions of the problem under study, generalizations and conclusions.

The scientific novelty lies in determining the effective impact of the process of organizing and conducting sports festivals and spectacles on the formation of pedagogical skills of future physical education teachers, which contributes to the formation of professional competencies of qualified specialists in the educational field.

Conclusions. The author of the article comes to the conclusion that pedagogical skill is a manifestation of high results of pedagogical activity, the ability to realize and actualize one's own creative potential and effective ways of building pedagogical processes. It is sports festivals and spectacles that form didactic and academic abilities, perceptual competence, language and organizational abilities, the ability to direct attention to several types of activity at the same time, and communication skills in future physical education teachers. A high level of pedagogical skill acquired during studies at a higher education institution, together with developed components and characteristics of the personality, forms a new «quality» in further pedagogical work.

Key words: future physical education teacher, pedagogical skills, holidays, spectacles.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2025

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Фурсикова Т.